

Всяка година празникът на славянската писменост 24 май е повод да се замислим за буквите, които всеки ден използваме. Повече от 11 века след като кирилицата е създадена, светът няма нищо общо с тогавашния. Много хора са забра-

вили какво е да пишеш на ръка. За тийнейджърите славянските букви остават в часовете, а извън тях властва латиницата. “Ч”, “Ш” и “Я” неусетно се превръщат в “4”, “6” и “Q”. Преди години идеята на австрийския професор Ото

Кронщайнер да въведем паралелно и втора азбука беше посрещната на нож от обществото. Днес инженер Стефан Стефанов отваря нов поглед към темата. Той е създал техническата азбука “Рила”, която събира десетки езици в 50 букви.

Тя обединява кирилицата и латиницата, без да ги обезличава. Изобретателят е убеден, че ако производителите на компютри и мобилни телефони погледнат сериозно на идеята му, това ще улесни всички ни в ежедневната работа с машините.

Габровски инженер
обедини кирилицата
и латиницата в

Нова



азбука за компютъра

Георги Караманев
снимки Владимир Мачоков

Инж. Стефан Стефанов е от Габрово. През 1980 г. завършва промишлена електроника, след което дълги години работи по специалността си в Ботевград. След 1989 г. отново се е занимавал с електроника, но вече в машиностроително предприятие, а кризата от последните години го оставя без работа.

Всеки, който ползва компютър, а това са наистина ужасно много хора, се е изправял пред трудността на буквите. Тъй като този тип техника е дарила днешната си популярност благодарение основно на англоезичните страни, съвсем логично е всичко в нея да бъде съобразено с латиницата. Доказателство е и фактът, че едва през последните месеци, десетилетия след старта на световната компютърна мрежа, стана възможно интернет адресите да се изписват на кирилица.

Същото важи и за клавиатурите – съвсем логично е в основата им да стои именно латиницата. А механичното прехвърляне на буквите, каквото е разположението на фонетичната клавиатура, не винаги е удобно. Проблемите идват от две места – буквите, които нямат съответствие и разположение. Бутоните са така подредени, че да улесняват максимално пишещия, но

В различните езици честотата на употреба на всеки знак госта се различава

Затова дори и за привикналите фонетичната клавиатура със сигурност не е най-удобният и бърз избор. А пък почти на всеки се налага постоянно да “превключва” между различни езици заради глобалната многоликост на интернет.

Именно този проблем възниквал преди 10 години инж. Стефан Стефанов, който се заел с амбициозната задача да създаде обща азбука. Тя трябвало да обобщава най-използваните знаци едновременно в българския и английския и да ги подреди в специална клавиатура. И днес резултатът е налице – азбуката “Рила” е пър-

ГОРЧИВО ВИНО

ὄλιβι λάρα εὐταλαίνα πορφαλά,
 λορτο πορφα λάρα νλκνυ λη,
 δὺλατά λορ δλ ηκνλκνλ ν ηηλλά
 ι νερφα πορ δλ εὐταρ λάτο δλν.

L. ΛΥΤΙΛΟΝ

ГОРЧИВО ВИНО

Бъди една светкавица голяма,
 която нощем пада върху мен,
 душата моя да превърне в пламък
 и всяка нощ да светя като ген.

Е. Евтимов

вата, създадена конкретно за нуждите на информационните технологии.

Мъжът започнал да създава системата си първо с идеята тя да се внедри в мобилните телефони. По-късно обаче я разширил, така че да става и за компютърните клавиатури. Основният проблем при гжисемите идва от

малкото на брой бутони, върху които трябва да бъдат подрегнени много букви

Затова най-често по тях се изпълва само едната азбука и почти не може да бъде намерен апарат, който да има на клавишите си кирилица. С "Рила" обаче не само, че ще може да се пише на всякакви езици, а и това става в пъти по-бързо, защото най-използвани букви се появяват на екрана само с еднократно натискане на бутон. Нужно е единствено да отделите малко време, за да свикнете да работите с азбуката.

"Рила" дава и чисто технически облекчения за бъдещите компютри. Поддръжката на системите в езиково отношение зависи от вида на кодовата таблица, като досега съществуващите са осем битови, с различни стандарти. Това затруднява езиковото кодиране на всички писмености, както и локализирането на езика. Оттам и често се получава

на екраните ни да излизат странни знаци,

който можем с часове да се опитваме да превърнем в нормален текст. Решението на тези проблеми чрез Уникод стандарта води до нови такива - нееднаквото байтово кодиране на знаците, наличието на няколко вида формати и необходимостта от различно програмно осигуряване.

До момента по света не е правен сериозен опит за създаването на единна система, казва Стефанов. Според него не е възможно някоя от използваните сега азбуки да се превърне в универсална, защото всяка има своята графична система, която обаче е приложима само за конкретния език. Затова са показателни и малкото опити по света една държава да смени буквите си. Такива примери са латиницата в турския, двете азбуки в сръбския и опитите в Русия през 20-те години да се въведе латиницата.

Знаците на азбуката "Рила" са създадени така, че да позволяват бързо писане – те

имат елементарна форма и са непрекъсваеми,

затова биха могли да се учат лесно, убеден е съзателят им. Избирани са по повторимостта им в българския и английския, така че най-често използваните

да са по-вяло на таблицата. Подреждането е направено чрез фонетичните таблици, които показват колко често във всеки език се използва всяка буква. Около

70% от текста се въвежда само с основните 10 знака

Освен това е взета предвид и идеята буквите да се доближават до вече съществуващите азбуки, така че лесно да се разпознават, дори и от човек, който не познава "Рила" (дали и вие можете да прочетете написаното на нея – вижте стиха на Евтим Евтимов).

Сред 50-те знака полагат всички букви от латиницата, както и от кирилицата. Изключение са само "Ю" и "Я", за които е нужно да се натиснат два бутон. Имената на различните знаци идват според произхода им – в списъка са както буквите от латиницата (например О, Би, Ем), така и от кирилицата (И, Ер голям, Ер малък), от глаголицата (Ижица, Аз) и гръцката азбука (Алфа, Епсилон, Ламбда).

Таблицата ще бъде превърната в традиционните широки клавиатури, като затова се използва схема, която ще подреди така бутоните, че писането да става максимално бързо. По-големият брой клавиши няма да направи боравенето с нея неудобно, защото ще е подредена по-интуитивно, допълва инженерът.

"Много хора ще видят в нова азбука проблем за кирилицата",

казва Стефанов. Според него обаче това е доста погрешна гледна точка. Ученият е категоричен, че именно сегашното статукво е вредно за нашата азбука, а "Рила" само би могла да спомогне за запазването ѝ. Основната идея на съзателя ѝ е тя да помага за съхраняването на вече съществуващите писмености, което може да стане, като се разделят техническата и останалите човешки дейности. Ако "Рила" бъде въведена, символите ѝ ще заменят бутоните на клавиатурата ни. Но ако предпочитаме –

след като ги набираме, те ще излизат на монитора пред нас като кирилица или латиница

Ще можем да пишем по-бързо, като съхраним и традициите, убеден е Стефанов. "Рила" стимулира многообразието, като на нея може да се записва дори особено сложният иврит.

Постепенно таблицата би могла да се доразвива, като чрез нея могат да се въведат и цифри – както в традиционната десетична, така и в по-сложни бройни системи.

В момента за по-бързо въвеждане на текстова информация се прилага и сканирането. Изобретателят е убеден, че азбуката му би могла да е полезна и в това отношение, тъй като знаците ѝ са по-изчистени и универсални за различните езици. Освен това би могъл да се сканира успешно и написан на ръка текст, което в момента е почти невъзможно.

Оу [o]	Би [b]	Он [ɔ :]	Омега [ɔ]	Ди [d]
Ай [i]	Ламда [λ]	Уай [j]	Ел [l]	Ипсилон [i :]
Ей [a]	Аз [α :]	Кей [k]	Ем [m]	Алфа [λ]
Ен [n]	Джи [g]	Ни [ŋ]	Пи [p]	Тита [θ]
И [e]	Йе [z :]	Ще [ʃ t]	Епсилон [ε]	Ерголям [θ]
Ви [v]	Ижица [y]	Зет [z]	Екс [ks]	Хи [x]
Ес [s]	Йо [ɔ]	Си [ts]	Я [æ]	Делта [δ]
Те [t]	Же [ʒ]	Ейч [h]	Джей [dʒ]	Че [tʃ]
Ю [u]	Дабълю [w]	Юл [u]	Кю [u :]	Ше [ʃ]
Ер [r]	Ери [i]	Ре [v]	Еф [f]	Ермалък [ɱ]

Името "Рила" съвсем не е случайно. Стефанов го избрал, защото

обича природата и иска новата азбука да предизвиква позитивни асоциации

Затова и предпочита поне в началото тя да се изобразява в зелено – като символ на позитивното и околната среда.

Инженерът признава, че с почти всичко е трябвало да се справи сам. Потърсил съдействието на учени за фонетичното разпределение на буквите, но след като му отказали, сам посветил доста време, за

да навлезе в темата. И днес е скептичен, че хората на науката ще приемат насериозно изобретението му, разчита повече на бизнеса.

За първи път Стефанов представил работен вариант на азбуката в специализирано издание за стенография през 2003 г. Не получил обаче почти никакъв отклик от професионалните среди. Опитал да се свърже и с учени през интернет, но така и не получил отговор. Затова се нагява повече хора да открият смисъл в идеята му и един ден "Рила" да се превърне в масов стандарт, който ще спаси разнообразието на буквите в безкрайното море на интернет.